

physical education in particular, the system for assessing educational achievements (among which is the mastery of movements) of students are disclosed. It was established that the physical training of schoolchildren was carried out in educational and extracurricular institutions with the involvement of pioneer and Komsomol organizations. The content of physical training was determined by the requirements of both school lessons and extracurricular activities, as well as by the physical culture and sports complex "Ready for work and defense". The sports complex was developed in 1931 and had certain changes during the twentieth century: military orientation, health-improving orientation, focus on labor.

Key words: physical training, adolescence, education, physical education, physical qualities, curriculum, physical exercises, sports complex, sports breaks, sports minutes

Дата надходження статті: «25» квітня 2019 р.

УДК 378.046-021.68:80 (477.7)

Чух Г. П.*

ПРОФЕСІЙНЕ ВДОСКОНАЛЕННЯ ВЧИТЕЛІВ ФІЛОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН ПІВДНЯ УКРАЇНИ В 1965–1984 РР.

У статті висвітлено питання перепідготовки вчителів філологічних дисциплін у 1965–1984 рр. Обстоюється позиція про те, що післядипломна освіта вчителів філологічних дисциплін у 1965–1984 рр. визначалася неоднозначністю та суперечностями, зумовленими впливом радянської ідеології на освітню галузь. Аналіз архівних документів, наказів та інструкцій Міністерства народної освіти Української РСР, постанов уряду дає підстави стверджувати, що післядипломна педагогічна освіта загалом і вчителів філологічних дисциплін зокрема хоч і розглядалася, як елемент всесоюзної системи післядипломної педагогічної освіти, та все ж не враховувала культурно-освітніх потреб південних областей України та їхніх особливостей, а повністю підпорядковувалася закономірностям розвитку всієї освітньої галузі.

На основі аналізу історико-педагогічних досліджень, архівних даних, наказів та інструкцій профільного міністерства визначено основні тенденції розвитку професійної перепідготовки учителів філологічних дисциплін у 1965–1984 рр. У зазначений період навчально-тематичні плани містять тематику навчальних занять, спрямованих на оволодіння теоретичними знаннями (загальнопедагогічними й методичними) та підкріпленими під час шкільної практики, яка мала пасивну (спостереження) та активну (апробація) складові. Оновлення навчальних планів і програм на основі принципів науковості й практичної значущості позначене збалансованістю їхньої структури та увагою до науки з практичним втіленням в освітньому процесі, збільшенням годин на психолого-педагогічні дисципліни. Сформульовано висновок, що в цей період протиріччя між соціально детермінованими вимогами до педагога та реальними можливостями системи перепідготовки стали визначальним чинником підвищення кваліфікації вчителів філологічних дисциплін.

Ключові слова: післядипломна освіта, філологічні дисципліни, система підвищення кваліфікації вчителів Півдня України

Система національної післядипломної педагогічної освіти, яка забезпечує професійне вдосконалення, розширення й оновлення фахових знань, умінь і навичок, має свою історію. Узагальнення досвіду цієї освітньої галузі сприятиме віднайденню способів підвищення ефективності післядипломної освіти.

Різні аспекти функціонування системи підвищення кваліфікації як однієї з підсистем післядипломної педагогічної освіти досліджували вітчизняні й зарубіжні науковці. Нами здійснено аналіз історико-педагогічних пошуків Голубничої Л. О., Жорової І. Я., Крисюка С. В., Кузьменка В. В., Кузьмінського А. І., Сухомлинської О. В.,

*© Чух Г. П.

Худомінського П. В. щодо періодизації розвитку післядипломної педагогічної освіти, визначення можливості застосування наявних періодизацій педагогічної думки з урахуванням регіонального виміру післядипломної освіти вчителів філологічних дисциплін у південних областях України.

У визначеній нами періодизації [14] виокремлений період 1959–1984 рр., який відзначається розвитком післядипломної освіти вчителів філологічних дисциплін на Півдні України як важливої ланки в структурі неперервної педагогічної освіти.

Період 1959–1984 рр., поділяється на 2 субперіоди:

- 1-й субперіод – 1959–1964 рр.;
- 2-й субперіод – 1965–1984 рр.

На думку Кузьменка В. В., під час характеристики визначеного періоду, як і всієї післядипломної педагогічної освіти, доцільно враховувати етапи історії розвитку школи, оскільки вони мають безпосередній вплив на зміст навчання [2]. Важливим є акцент і на змінах у різні роки в підходів до визначення мети й змісту освіти й у зв'язку з цим – місця філологічних дисциплін у шкільній освіті.

Освітні реформи 1 субперіоду (1959–1964 рр.) хоч і не внесли кардинальних змін у зміст курсової перепідготовки вчителів філологічних дисциплін південних областей України, однак сприяли виникненню прогресивних освітніх новацій і стали основою для подальших модернізаційних змін цієї галузі світи в наступний субперіод її розвитку.

2-й субперіод – 1965–1984 рр. Характеристика зазначеного субперіоду і є метою статті, а саме: визначення проблем розвитку післядипломної педагогічної освіти вчителів філологічних дисциплін у 1965–1984 рр., висвітленні її сутнісних особливостей, потенціалу, результатів і наявних суперечностей.

Цей субперіод характеризується посиленням науково-дослідної роботи в галузі педагогіки, науковим дослідженням важливих педагогічних проблем, створенням фундаментальних праць, у тому числі з історії педагогіки взагалі й історії післядипломної педагогічної освіти зокрема. Особливістю цього субперіоду є залучення до роботи в закладах, що здійснювали післядипломну педагогічну освіту, кращих учителів шкіл, працівників народної освіти, викладачів вишів. Зокрема, у 1967–1968 навчальному році під час курсової перепідготовки в Херсонському ОІУВ від 50 % до 80 % відводилося на лекції науково-теоретичного характеру. Для участі в роботі курсів залучалися кваліфіковані викладачі вищих навчальних закладів, Бериславського педагогічного училища, кращі вчителі. Був створений постійний склад лекторів. Уперше почав здійснюватися диференційований підхід при комплектуванні груп слухачів курсів і семінарів [1].

Однією з результативних форм роботи з удосконалення кваліфікації педагогічних кадрів були школи передового педагогічного досвіду, що створювалися на базі кращих шкіл, педагогічні колективи яких творчо працювали над реалізацією навчально-виховних завдань згідно з потребами політехнічного навчання. Інститути вивчали їхню роботу, узагальнювали, поширювали та впроваджували у навчально-виховний процес. Зокрема, у 1967–1968 навчальному році в Херсонському інституті було створено першу обласну картотеку передового педагогічного досвіду [1]. Одеським обласним інститутом удосконалення вчителів у травні 1979 року на Виставці досягнень народного господарства в Москві було оприлюднено 11 об'єктів передового педагогічного досвіду, у тому ж році на Виставці досягнень народного господарства України – 8 об'єктів. У січні 1980 року виконком Одеської обласної ради народних депутатів на одному зі своїх засідань розглянув питання «Про стан упровадження передового педагогічного досвіду в школах області», а вже в листопаді до картотеки Центрального інституту удосконалення вчителів було занесено 58 об'єктів передового педагогічного досвіду [13].

Постанова ЦК КП України «Про підготовку і виховання учительських кадрів в Українській РСР» (1968) спрямовувала роботу системи післядипломної освіти на підвищення науково-теоретичного рівня та методичної кваліфікації учителів, на їхню

підготовку до роботи за новими навчальними планами й програмами, на піднесення в районах і школах методичної роботи, вивчення, узагальнення й упровадження передового педагогічного досвіду. Посилюється увага до аналітичного підходу щодо визначення змісту підвищення кваліфікації педагогічних кадрів.

Вплив на зміст післядипломної педагогічної освіти мали й документи, що визначали функціонування освітніх закладів у цей субперіод: прийняття в 1970 р. нового Статуту середньої загальноосвітньої школи, який окреслив можливості випускників восьмирічних шкіл щодо продовження освіти, а саме: випускники восьмирічних шкіл могли надалі отримувати освіту в загальноосвітніх повних середніх (десятирічних) школах (9–10 класи), середніх спеціальних навчальних закладах – технікумах (3–4 роки навчання), школах робітничої й селянської молоді (9–11 класи). Особливості методики викладання філологічних дисциплін у таких закладах мали стати частиною змісту підвищення кваліфікації вчителів. У 1974 році «Законом Української РСР про народну освіту» уведено атестацію вчителів як одну із форм підвищення їхньої кваліфікації. Запровадження атестації педагогічних кадрів, уведення звання «старший учитель», «учитель-методист» стимулювало всі ланки системи підвищення кваліфікації до пошуку нових ефективних форм роботи з педагогами, спонукало до вдосконалення методичної роботи та виводило на новий рівень самоосвітню роботу.

На початку 70-х років з'явилися нові організаційні форми здійснення методичної роботи: стажування, наставництво, творчі групи тощо; суттєва увага приділялася впровадженню нових програм і підручників у навчально-виховний процес шкіл, застосуванню проблемного методу навчання, самостійній роботі учнів, використанню технічних засобів навчання. У другій половині 70-х років заклади післядипломної педагогічної освіти працювали над підвищенням результативності навчально-виховного процесу школи. Актуальними в цей час були питання наукової організації праці, оптимізації форм, засобів і методів навчання.

Зміни в пріоритетах освітньої галузі зумовили адаптацію навчальних планів і програм курсової перепідготовки до нових реалій, формування змістового аспекту планів відповідно до загальних тенденцій розвитку освітньої системи: актуалізувалася підготовка вчителя до здійснення політехнічного навчання в школі. У зв'язку з цим посилювалося практичне спрямування в оволодінні мовами, викладання філологічних дисциплін мало стати більш наближеним до життя, дієвим, спрямованим на вироблення у фахівців-педагогів творчого підходу до практичних питань мовно-літературної освіти; психолого-педагогічна підготовка вчителів під час курсів передбачала аналіз проблематики практичного спрямування; для вчителів іноземних мов запроваджувалося викладання фахових дисциплін мовою, що вивчається; в освітній процес запроваджувалися ТЗН, у тому числі навчальні кінофільми, елементи програмованого навчання; установлювалися зв'язки між педагогічними вишами, інститутами удосконалення вчителів та середніми школами.

Для відстеження тенденцій, які відображають зміни в тематиці курсової перепідготовки вчителів філологічних дисциплін південних областей України, порівняємо архівні дані, що містять навчальні плани курсів учителів української мови і літератури. Щоб відстежити динаміку змін, а саме ідеологічну складову змісту курсової перепідготовки вчителів, спочатку проаналізуємо такий документ повоєнного періоду. Навчальний план 1944 року 6-місячних курсів підготовки вчителів української мови і літератури для V–VII класів в Херсонському обласному інституті удосконалення вчителів передбачав таку тематику навчання: Велика Вітчизняна війна (орфографію першоджерела збережено) – 30 год., педагогіка – 50 год., російська мова – 126 год., українська мова – 222 год., вступ до мовознавства – 26 год., вступ до літературознавства – 40 год., українська література – 140 год., російська література – 120 год., світова література – 50 год., методика викладання мови і літератури – 50 год.; разом 852 год.

Як бачимо, навчальних дисциплін, які є чітко визначеною ідеологічною складовою змісту освіти, у плані немає [3].

Кардинально змінилася ситуація в аналізований нами субперіод – 1965–1984 рр. Зокрема, план двотижневих курсів вчителів означеної категорії в Херсонському обласному інституті удосконалення кваліфікації вчителів, які проходили з 13 по 26 січня 1969 р., містить таку тематику занять (92 год): загальнополітичні лекції, присвячені 100-річчю з дня народження В. І. Леніна (10 год.), лекції про міжнародний стан СРСР (2 год.), лекції про найновіші досягнення науки, техніки, культури в СРСР (2 год.), лекції з мовознавства та методики викладання української мови (16 год.), лекції за новою програмою 7–8 класів та методичні вказівки до викладання української літератури (52 год.), практичні заняття з виготовлення оригінальних наочних посібників, відвідування кращих уроків, класів-кабінетів, літературного музею; практикум з виготовлення саморобних навчально-наочних посібників з української мови і літератури (10 год) [6, арк. 1].

Подібний документ, що регламентував роботу курсів з 07 травня по 02 червня 1979 року містить таку тематику занять (156 год): актуальні проблеми марксистсько-ленінської теорії й політики КПРС (16 год), питання теорії й методики комуністичного виховання учнів (20 год.), питання дидактики (8 год.), питання психології (6 год.), питання школознавства (8 год.), науково-теоретична й методична підготовка за фахом (70 год.), актуальні питання радянського права (4 год.), правила техніки безпеки (4 год.), питання протипожежної безпеки (4 год.), правила дорожнього руху, профілактика дорожнього травматизму (2 год.), педагогічна практика (6 год.) конференція з обміну досвідом (4 год.), заліки (4 год.). Для проведення педагогічної практики, окрім зазначених 6 год., виділено 12 з 18 год. Додаткових [5].

Як бачимо, у 1969 р на теми ідеологічного спрямування відведено 14 год., що складає 15,21 %, у 1979 році – 16 год., що складає 10,25 %, у подібному документі 1981 року, що повністю дублює тематику лекцій 1979 року, на теми ідеологічного спрямування відведено 16 год. із 156, що складає 11,47 % [4].

Хоч порівнювані навчальні плани розраховані на різну кількість годин, та все ж в документах 1979 та 1981 років помітна тенденція зменшення навчального часу на теми ідеологічного спрямування та збільшення фахової складової навчально-тематичного плану курсів.

Отже, архівні документи, що відображають роботу курсів підвищення кваліфікації вчителів у цей субперіод, підтверджують такі тенденції: дещо зменшена ідеологічна складова змісту курсової перепідготовки, підвищення якості процесу професійного вдосконалення вчителів філологічних дисциплін обумовлене збільшенням кількості годин на вивчення фахових дисциплін, удосконаленням навчальних планів і програм курсової перепідготовки вчителів означеної категорії. У зазначений період навчальні плани містять тематику занять, спрямованих на оволодіння теоретичними знаннями (загальнопедагогічними й методичними) та підкріпленими під час шкільної практики, яка мала пасивну (спостереження) та активну (апробація) складові. Оновлення навчальних планів і програм на основі принципів науковості й практичної значущості позначене збалансованістю їхньої структури та увагою до науки з практичним втіленням в освітньому процесі, збільшенням годин на психолого-педагогічні дисципліни.

Можемо стверджувати, що попри активний пошук форм і методів підвищення кваліфікації закладами післядипломної педагогічної освіти, архівні справи, що містять звіти обласних інститутів удосконалення вчителів, документи профільного міністерства фіксують неналежний рівень професійності вчителів філологічних дисциплін південних областей України, а отже й прорахунки в системі підвищення кваліфікації.

Зокрема, у протоколі розширеної ради облвно й Херсонського обласного інституту удосконалення вчителів, на якій розглядалися результати політехнізації навчання в школах області, відзначено, що «учителі старших класів не знають програми

молодших класів, через це не наповнюють уроки повторенням. Ніде не встановлений зв'язок у викладанні української й російської мов. Багато вчителів не знають української мови, що є просто недопустимим і часто знижує успішність. Викладання іноземних мов знаходиться на дуже низькому рівні. Іноземні мови викладають неспеціалісти; вчителі не володіють вимовою, усним мовленням; не ведеться позакласна робота з предмета» [7, арк. 9]. Варто акцентувати й на тому, що цитовані рядки підтверджують тезу про росіянізацію освіти південних областей: «Багато вчителів не знають української мови, що є просто недопустимим і часто знижує успішність». І це при тому, що статистичні звіти повоєнного періоду (1945–1949 рр.) про роботу шкіл сільських районів стверджують: «Навчання в усіх школах ведеться українською мовою» [12, арк. 3]. Порівняємо аналогічні дані про розподіл шкіл Херсонської області за мовою викладання в досліджуваній нами період: у 1965–1966 н. р. з 825 шкіл українську мову викладання мають 717, російську – 96, з двома мовами – 12, з них 7 шкіл є українсько-російськими, 5 – російсько-українськими» [11, арк. 2]. Цитований нами протокол розширеної ради облвн й Херсонського обласного інституту вдосконалення вчителів теж підтверджує тезу про неприродну, нав'язану росіянізацію освіти регіону: рукопис документа, складений російською мовою, рясніє закресленнями типу «забезпечити» – «обеспечить» [7, арк. 14], граматичними помилками «про случаи» [там само, с. 86] тощо. Уважаємо, що процес росіянізації мовно-літературної освіти південних областей потребує більш детального вивчення і є однією з перспектив нашого дослідження.

Проблеми в мовно-літературній освіті регіону та недостатній рівень професійності вчителів філологічних дисциплін південних областей України, а отже й прорахунки в системі підвищення кваліфікації, відзначений і в документах Міністерства освіти Української РСР. Зокрема, характеризуючи роботу сільських шкіл Херсонської області, у рішенні колегії Міністерства освіти Української (1973 рік) зазначено, що область відстає від середньореспубліканських показників у розвитку середньої освіти [9, с. 23]. У жодній з сільських шкіл не організовано поглибленого вивчення окремих предметів, викладання ряду предметів іноземною мовою. Окремі вчителі ... української і російської мов і літератур не систематично перевіряють учнівські зошити, мало проводять творчих і тренувальних вправ, не виправляють помилок у контрольних роботах, унаслідок чого учні мають низьку грамотність і культуру мовлення [там само]. У порушення вимог Статуту, наказів і розпоряджень Міністерства освіти УРСР з 1 вересня 1973 року на педагогічну роботу призначено 40 випускників середніх шкіл, а всього в сільських школах працює 300 вчителів із загальною середньою освітою [там само, с. 24]. Суттєві недоліки мають місце в перепідготовці вчителів. План поглибленої перепідготовки при обласному інституті удосконалення 1971–1973 років виконано лише на 83,7 %. Особливо незадовільно організовано перепідготовку вчителів, які викладають предмети не за фахом. Навчальні кабінети з української і російської мов і літератур мають лише 55 середніх шкіл з 115. Ще гірший стан з обладнанням навчальних кабінетів у восьмирічних школах [там само].

Аналогічний документ «Про роботу органів освіти Миколаївської області Української РСР по підвищенню рівня загальної освіти сільської молоді» (1974 р.) фіксує дещо кращі показники, які відображають стан мовно-літературної освіти Миколаївської області загалом і післядипломної освіти вчителів філологічних дисциплін зокрема. Прикметно, що документ складений російською мовою, що не є характерним для більшості матеріалів, видрукованих у «Збірнику наказів та інструкцій Міністерства освіти Української РСР». У документі зазначено, що вчителі російської мови і літератури, української мови і літератури... пройшли перепідготовку на двотижневих курсах за 72-годинною програмою. Частина вчителів ... пройшли поглиблену перепідготовку при педінституті і Республіканському інституті вдосконалення вчителів, ... курсову перепідготовку на короткочасних триденних семінарах при райметодкабінетах за навчальними планами, рекомендованими ІУВ. Під час курсової

перепідготовки викладачів масових шкіл інститут виявляє вчителів, які працюють у заочній школі за сумісництвом, створює для них спеціальні групи, у яких, окрім 72 годин за програмою перепідготовки вчителів масових шкіл, додається 18 годин з специфічних питань роботи заочних шкіл: особливості програм вечірніх шкіл. Дидактичні вимоги й методика проведення групових й індивідуальних консультацій, організація й методика підготовки учнів до заліків, форми й методи їх проведення, використання життєвого й виробничого досвіду учнів в процесі навчання, шляхи подолання відставання учнів, викликаного перервою в навчанні тощо [8, с. 13]. Відчувається брак навчальної літератури українською мовою [там само, с. 15].

У рішенні колегії Міністерства освіти Української РСР 1975 року, де здійснено аналіз освітнього процесу в Одеській області, зазначено, що обласний інститут удосконалення вчителів недостатньо вивчає й поширює передовий досвід роботи шкіл і органів народної освіти в завершенні переходу до загальної середньої освіти молоді [10, с. 31].

Задля об'єктивності необхідно відзначити, що криза мовно-літературної шкільної освіти 1959–1984 рр. була характерною для всієї української освітянської галузі. Перелік документів профільного міністерства початку 80-х років з цього питання вказує на спроби централізовано виправити ситуацію. Це інструкції Міністерства освіти Української РСР «Про єдині вимоги до усної і писемної мови учнів до проведення письмових робіт і перевірки зошитів», «Про порядок погодинної оплати позаштатних викладачів ІУВ», рішення колегії від 28 квітня 1982 року «Про заходи Міністерства освіти УРСР по дальшому поліпшенню підвищення кваліфікації педагогічних і керівних кадрів». Проте низка централізованих постанов не змогла вирішити нагальні проблеми підвищення кваліфікації педагогічних кадрів й освітньої галузі загалом. На початку 80-х років постала потреба в реформі освітньої галузі, яка мала своє віддзеркалення й у післядипломній педагогічній освіті. У 1984 р. Верховна Рада СРСР схвалила «Основні напрями реформи загальноосвітньої й професійної школи».

Аналіз документів профільного міністерства, навчальних планів курсів підвищення кваліфікації дозволяє зробити висновки про певні недоліки в системі підвищення кваліфікації 1965–1984 рр.. Це, насамперед, значний розрив між теорією і практикою мовно-літературної шкільної освіти. Спроба зміни навчальних планів слухачів курсів лише частково збалансувала методика як науку із її практичним застосуванням в школі. Ця проблема поглиблювалася тим, що викладачі, які проводили заняття на курсах підвищення кваліфікації вчителів філологічних дисциплін, у своїй переважній більшості не мали власної практики роботи в школі. Професорсько-викладацький склад не завжди орієнтувався в тому, з якими труднощами стикаються вчителі-практики. Тематика частини лекцій не враховувала вимог професійної діяльності вчителів філологічних дисциплін. По-друге, це відсутність таких підходів до викладання, які пов'язані з особливостями республіки та південного регіону: мовно-літературні теми, що мають проєкцію на історію, культуру УРСР, зв'язок у викладанні іноземних мов з рідною мовою, літературою тощо. Однак названі недоліки не знецінюють того факту, що система підвищення кваліфікації досить успішно виконувала визначені завдання, органічно вписувалася в загальну систему народної освіти, удосконалюючись відповідно до запитів і потреб загальної середньої освіти.

Отже, у цей період протиріччя між соціально детермінованими вимогами до педагога та реальними можливостями системи перепідготовки стали визначальним чинником підвищення кваліфікації вчителів філологічних дисциплін.

Зважаючи на визначені недосліджені аспекти розвитку післядипломної освіти вчителів-філологів у південних областях України (1959-1984 рр), вважаємо необхідним визначити сутнісні особливості, результати і наявні суперечності процесу росіянізації мовно-літературної освіти південних областей, особливості післядипломної освіти

вчителів іноземних мов, методичні аспекти екстраполяції конструктивного досвіду в сучасну освітню галузь. Це і є перспективою подальшого наукового пошуку.

Література:

1. Жорова І. Я. Професійний розвиток педагогів у системі науково-освітніх координат КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти»: від витоків до сьогодення. *Таврійський вісник освіти: спецвипуск до 70-річчя академії*. Херсон, 2014. С. 4-72.
2. Кузьменко В. В., Чух А. П. Влияние преобразований в обществе на содержание переподготовки учителей филологических дисциплин южных областей Украины в 50–70-е годы XX века. *Доклады Казахской академии образования*. 2018. № 4. С. 31–38.
3. Навчальний план 6-місячних курсів підготовки вчителів української мови і літератури для V–VII класів. *Державний архів Херсонської області (ДАХО)*. Ф. 2419. Оп. 1. Спр. 4. 27 арк.
4. Навчально-тематичний план курсів учителів української мови і літератури, які відбулися з 06 квітня по 30 квітня 1981 року. *ДАХО*. Ф. 2419. Оп. 2. Спр. 843. 2 арк.
5. Навчально-тематичний план курсів учителів української мови і літератури, які відбулися з 07 травня по 02 червня 1979 року. *ДАХО*. Ф. 2419. Оп. 2. Спр. 478. 2 арк.
6. Навчально-тематичний план двотижневих курсів учителів української мови і літератури 5–7 класів, які відбулися з 13 по 26 січня 1969 р. *ДАХО*. Ф. 2239. Оп. 4. Спр. 440. 2 арк.
7. Політехнізація навчання в школах області. Протокол розширеної ради облвню й Херсонського обласного інституту вдосконалення вчителів. *ДАХО*. Ф. 2239. Оп. 4. Спр. 515. 149 арк.
8. Про роботу органів освіти Миколаївської області Української РСР по підвищенню рівня загальної освіти сільської молоді. *Збірник наказів та інструкцій Міністерства освіти Української РСР*. 1974. № 6. С. 3–16.
9. Про роботу сільських шкіл Херсонської області: рішення колегії від 10 грудня 1973 року. *Збірник наказів та інструкцій Міністерства освіти Української РСР*. 1974. № 4. С. 22–27.
10. Про хід виконання в Одеській області постанови ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР від 20 червня 1972 р. № 463 «Про завершення переходу до загальної середньої освіти молоді і дальший розвиток загальноосвітньої школи» та відповідної постанови ЦК Компартії України і Ради Міністрів УРСР: рішення колегії від 04 грудня 1975 року. *Збірник наказів та інструкцій Міністерства освіти Української РСР* 1975. № 2. С. 29–32
11. Сведения о распределении школ и учащихся по языку обучения за 1965–66 уч.год. *ДАХО*. Ф. 2239. Оп. 4. Спр. 50. 32 арк.
12. Статистичні звіти за початкові, семирічні та середні школи за 1945–1949 рр. *ДАХО*. Ф. 2239. Оп. 1. Спр. 25. 201 арк.
13. Сторінки історії КЗВО «Одеська академія неперервної освіти» Одеської обласної ради URL: http://static.klasnaocinka.com.ua/uploads/editor/9324/560545/sitepage_23/files/istoriya_ooiu_v.pdf.
14. Чух Г. Періодизація розвитку післядипломної освіти вчителів філологічних дисциплін Півдня України. *Педагогічний альманах: збірник наукових праць / редкол. В. В. Кузьменко (голова) та ін.* Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2019. Випуск 41. С. 302-308.

Chuk G. P.

PROFESSIONAL IMPROVEMENT OF TEACHERS OF PHILOLOGICAL DISCIPLINES IN 1959-1984

The article reveals the question of retraining teachers of philological disciplines in 1959–1984. The article describes the position that postgraduate education of teachers of philological disciplines in 1959–1984 was determined by the ambiguity and contradictions, which is caused by the influence of soviet ideology on the educational branch. The analysis of archival documents, orders and instructions from the Ministry of National Education of the Ukrainian SSR, and the Government's resolutions provides grounds for arguing that postgraduate pedagogical education, in general, and teachers of philological disciplines, in particular, was considered as an element of the all-Union system of postgraduate pedagogical education, but did not take into account cultural and educational needs the southern regions of Ukraine and their peculiarities, so fully subordinated to the laws of development of the entire educational sector. The main tendencies of professional retraining of teachers of philological

disciplines are determined on the basis of analysis of historical and pedagogical researches, archival data, orders and instructions of the profile ministry. During this period, the curriculum plans include the topics of training sessions aimed at mastering theoretical knowledge (general-pedagogical and methodological) and supported during school practice, which had passive (observation) and active (approbation) components. Updating of curricula and programs on the basis of scientific principles and practical significance is indicated by the balance of their structure and attention to science with practical implementation in the educational process, an increase in hours for psychological and pedagogical disciplines. The conclusion was formulated: in this period the contradiction between the socially determined requirements for the teacher and the real possibilities of the system of retraining became the determining factor for the improvement of the qualification of teachers of philological disciplines.

Key words: postgraduate education, philological disciplines, teacher training system of the South of Ukraine.

Дата надходження статті: «17» квітня 2019 р.

УДК 373.3(477)(09)»1932/1958»(043.3)

Шугай Я. М.*

ВПЛИВ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ НА РОЗВИТОК ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В 1932 – 1958 РР.

Статтю присвячено актуальній проблемі сьогодення, а саме: розвитку початкової освіти в 1932-1958 роках крізь призму вітчизняної педагогічної теорії і практики.

Проаналізовано основні зміни в освітньому процесі школи досліджуваного періоду (зокрема, початкової) шляхом вивчення поглядів та думок представників наукової та педагогічної спільноти. На підставі аналізу нормативних документів, матеріалів з'їздів, засідань, виступів встановлено, що трансформаційні процеси в системі початкової освіти відбувались під жорстким та тоталітарним контролем радянського керівництва. Головною метою розвитку освіти мала стати побудова такої системи, яка б забезпечувала виховання громадян соціалістичної країни, заснованої на постулатах марксистсько-ленінської ідеології.

На основі вивчення першоджерел визначено, що у 20-х роках ХХ століття робота педагогів і науковців була більш гнучкою, мала більше свободи й простору для експериментування та новаторства. Однак на початку 30-х років ХХ століття спостерігалися процеси «психологічного пресингу» представників наукової інтелігенції, яка змушена була змінювати власні погляди та переконання в угоду радикальним, уніфікованим постулатам радянської влади.

Зроблено висновок, що розвиток початкової освіти в 1932–1958 роках відбувався бурхливо та швидкими темпами. Рушійними силами цього розвитку було прагнення радянської влади до створення єдиної, повністю уніфікованої системи підготовки активних й відповідальних будівників комуністичного суспільства. Звісно, це потребувало зусиль педагогічної спільноти, науковців та практиків, які намагалися, певною мірою, створити комфортне освітнє середовище для дитини, у якому б розвивалися її найкращі якості. Однак прагнення педагогів-практиків суворо знецінювались, якщо вони не відповідали концепції «побудови єдиної соціалістичної держави».

Ключові слова: педагогічна теорія і практика, розвиток початкової освіти, комплексне навчання, бальне оцінювання навчальних досягнень учнів, педологія.

На сучасному етапі розбудови української держави в країні відбуваються глобальні зміни. Наразі перетворення відбуваються майже в усіх сферах суспільно-економічного життя України, зокрема здійснюється масштабне оновлення системи освіти.

*© Шугай Я. М.